

Tre nyheter i Grönt kulturarvs® sortiment 2023

Nästa år utökas varumärket Grönt kulturarv® med en ros och en syren, sortimentet får också sitt första bär. Det är smultronet 'Norrländssmultron' från Ångermansland, syrenen 'Toddylund' från Värmland och rosen 'Skarvsjö' från Lappland som från och med våren 2023 lanseras som Grönt kulturarv®.

Under varumärket Grönt kulturarv® säljs växter med en lång och väl dokumenterad odlingshistoria i Sverige. Sorterna har spårats upp vid Programmet för odlad mångfalds, Poms, inventeringar av äldre trädgårdsväxter och blivit utvalda att bevaras i Nationella genbanken vid Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp. Alla sorter som saluförs under varumärket Grönt kulturarv® har en odlingshistoria i Sverige som sträcker sig minst 60 år tillbaka i tiden, men de flesta är äldre än så. Växterna och deras namn berättar en historia, både om platsen de odlats på och människorna som odlat dem. Nu kan de få plats i nutidens parker och trädgårdar.

De första Grönt kulturarv®-sorterna kom på marknaden 2013 och sortimentet har nu växt till att omfatta över hundra sorter av frukt, bär, rosor, perenner, träd, prydnadslökar, köksväxter och krukväxter. Våren 2023 utökas alltså sortimentet med en ros från Lappland, en syren från Värmland och ett smultron från Ångermanland.

Presentation av de nya sorterna i Grönt kulturarv®-sortimentet

Syren *Syringa vulgaris* 'Toddylund', Värmland före 1950

'Toddylund' har sitt ursprung i parken vid Selma Lagerlöfs Mårbacka i Värmland. Den hittades av Mårbackas trädgårdsmästare som en liten svag planta i den så kallade "Toddylund", den nordligaste och äldsta bevarade delen av parken. Denna fylldblommiga kulturform av bondsyren var troligtvis bland de ädelsyrenener som under Selma Lagerlöfs tid planterades i ett angränsande område i sydväst och syns uppväxta på foton från 1940-talet.

'Toddylund' är en *Syringa vulgaris*-hybrid med typiska egenskaper från det senare 1800-talets sortiment, starkväxande och med övervägande upprätt växtsätt. Blommorna är lila till ljus purpurröda i och växer i tätta, upprätta klasor med dubbla fyllda blommor. I södra Sverige blommar den under ca 3 veckor i maj-juni.

'Toddylund' trivs bäst i näringsrik jord i sol-halvskugga och blir då 2-4 m hög. Växtzon I-V

Glauca-ros *Rosa* (Glauca-Gruppen) 'Skarvsjö', Lappland 1930-talet

'Skarvsjö' har sina rötter i byn Skarvsjö i Lappland där den vuxit i en trädgård anlagd på 1930-talet. Donatorn Bo G Önell, vars släkt ägde gården, tog på 60-talet med sig rosen till sin egen trädgård i Skarvsjö. Han minns hur rosen på ursprungsplatsen bildade ett tre meter högt och fem meter brett buskage där barnen brukade leka kurragömma. Svenska Rosensällskapet och Pom har utsett 'Skarvsjö' till Lapplands landskapsros.

'Skarvsjö' är en buskros med tämligen öppet växtsätt och blir i de varmaste delarna av landet 3 meter hög, lika hög som på fyndplatsen i Skarvsjö. Bladen är mörkt blådaggiga på ovansidan, undersidan är grön med en svag blåaktig ton. Grenverkets bark är rödbrun. Blomskotten ger ofta 3–7 blommor, ibland fler, med 1,5–3 cm långa blomskaft, glandelhåriga och ofta daggigt rödbruna. Blomknopparna är spetsiga, 1,5 cm långa och röda. Blombotten är centimeterlång, smalt äggformad till smalt urnformad, daggigt rödbrun med få eller inga glandler. Foderbladen är 2–3 cm långa, finludna och glandelhåriga samt ofta hela men ibland med enstaka smala sidoflikar. Blommorna är 5–6 cm i diameter, enkla, grunt skålformade till flata och med talrika ljusa gula ståndare och färgen först varmt och intensivt karminröd till mörkröd som övergår i mörkt rosa och senare i en allt ljusare blåtonat rosa nyans. Kronbladens bas är vit och undersidan är ljusare än ovansidan. Den doftar svagt och sötaktigt av ängsblommor. 'Skarvsjö' blommar rikligt från före midsommar till början av juli i de varmaste delarna av landet. Nyponen är få, äggrunda till ovala eller smalt äggrunda, 1,5–2,5 cm långa, orangeröda till röda, glänsande och kala eller med enstaka glandler. Sorten är relativt frisk och angrips sällan av skadesvampar. Växtzon VII-VIII.

Smultron *Fragaria vesca* 'Norrländssmultron', Ångermanland 1940-talet

Enligt en notis i Svenska Dagbladet den 17 augusti 1946 ska Norrländssmultronet ha uppstått spontant i Härnösand hos fröhandlare Viktor Lundgren genom en korsning av det revfria smultronet 'Rügen' och ett vildväxande smultron. Under 50- och 60-talet fick sorten en viss spridning i landet, bland annat till odlaren Karl-Oskar Johansson. Hans odling låg i Vallda, Halland och när smultronodlingen upphörde i början på 60-talet fortsatte dottern Elsa att odla Norrländssmultronet. Smultronet var hennes favorit, och hon tyckte att smaken påminde om banan. Tack vare Elsas omsorg och engagemang har sorten kunnat samlas in, bevaras och nu förökats upp på nytt.

Plantan har ett upprätt växtsätt med en höjd på ungefär 20 cm samt god revbildning. Som namnet antyder är sorten mycket hårdig och har odlats upp till zon 6 utan problem. Första bären går att skörda vid midsommar och sedan fortsätter plantan att ge rikligt med skörd under större delen av sommaren. Bären är stora, runda och röda med vitt fruktkött och en god smultron smak. Blommor och bär sitter ovanför bladverket.

Norrländssmultronet behöver föryngras vartannat år, men är i övrigt lättodlat.

Under 2022 har ytterligare två sorter märkts med Grönt kulturav®: tulpanerna 'Ester' och 'Granlunda' från Skåne. Även potatislöken 'Anna' från Dalarna kommer att släppas under våren 2023.

Tulpan *Tulipa gesneriana* 'Ester' kommer från en gård utanför Landskrona där den har funnits i odling åtminstone sedan 1930-talet. 'Ester' är en senblommande enkel tulpan som i Skåne blommar i mitten av maj. Kalkbladen är gammelrosa med en vit strimma, ögat är gult med en blå ring utanför. Höjd: ca 40 cm.

Tulpan *Tulipa gesneriana* 'Granlunda' går att spåra till en gård på Söderslätt i Skåne, där den har vuxit sedan 1955. 'Granlunda' är en mycket senblommande fylld tulpan som i Skåne slår ut i slutet av maj och blommar i ungefär två veckor. Tulpanen har blekgula kalkblad med en mycket liten rosa blipp längst ut på spetsen av kalkbladen. Höjd: ca 35 cm.

Båda tulpanerna drivs upp och säljs i liten skala av Linnevad Tulipa utanför Motala.

Potatislök *Allium cepa* (Aggregatum-Gruppen) 'Anna' från Rällsjögården i Dalarna är en unik potatislök som skiljer sig från andra sorter som odlats i Dalarna genom skal och köttfärg. Den kommer under våren 2023 att finnas till småskalig försäljning hos odlaren Bonden & Bananen utanför Falun. Här odlas också sorten 'Leksand', eller "Leksandslök" sedan tidigare.

Mer information om alla sorter finns att hämta på www.slu.se/pom/grontkulturav .

Pressfoton finns att ladda ner på www.slu.se/pom/grontkulturav/pressfoton.

Bakgrund

Varumärket Grönt kulturav® har skapats för att göra det möjligt att lansera och saluföra odlingsvärt växtmaterial som samlats in genom Programmet för odlad mångfald, Pom. Pom är ett nationellt program för att bevara den genetiska mångfalden bland de odlade växterna. Pom samordnas från Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp, men är ett nätverk där flera olika organisationer och myndigheter ingår, till exempel friluftsmuseer, botaniska trädgårdar, Fritidsodlingens riksorganisation, Jordbruksverket och Riksantikvarieämbetet.

Mellan 2002 och 2010 genomförde Pom åtta olika landsomfattande inventeringar av äldre trädgårdsväxter, bland annat frukt, bär, krukväxter, perenner och rosor. Växterna som lanseras är sådana som inventerats av Pom och valts ut att bevaras i Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter vid Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp. De första Grönt kulturav®-sorterna kom på marknaden våren 2013. Nu finns ett nittio-tal sorter i handeln. Sorterna finns till försäljning i handelsträdgårdar och garden center. Varumärket Grönt kulturav® har tagits fram i samarbete med Elitplantstationen, E-planta ekonomisk förening och LRF Trädgård.

Kontaktpersoner

Om Grönt kulturarv®

Helena Persson, samordnare för Pom vid SLU. E-post helena.m.persson@slu.se

Robert Johansson, Elitplantstationen. E-post: robert.johansson@elitplantstationen.se

Syrenen 'Toddylundan' och smultronet 'Norrandssmultron'

Helena Persson, samordnare för Pom vid SLU. E-post helena.m.persson@slu.se

Rosen 'Skarvsjö' och potatislöken 'Anna'

Erik de Vahl, genbankskurator vid Nationella genbanken med ansvar för fleråriga köksväxter. E-post erik.de.vahl@slu.se

Bonden och bananen. För aktuell information om tillgång: bondenochbananen.se E-post: hej@bondenochbananen.se

Tulpanerna 'Ester' och 'Granlunda'

Karin Persson, genbankskurator på Nationella genbanken med ansvar för lök- och knölväxter. E-post: karin.persson@slu.se

Carl Kristoffersson, Linnevad Tulipa. För aktuell information om tillgång: <https://linnevadtulipa.se/>
E-post: carlgunnaroscar@gmail.com

Mer information om alla sorter finns att hämta på www.slu.se/pom/grontkulturarv .

Pressfoton finns att ladda ner på www.slu.se/pom/grontkulturarv/pressfoton.

